

BUKANA YA LEFAPHA LA TSHEBELETSO YA SETJHABA LE TAOLO

*ho latela karolo 14 ya Molao wa Ntshetsopele ho Fihlella Ditsebiso,
2000
(Molao No. 2 wa 2000)*

DIKAHARE

1. Mesebetsi ya Lefapha la Tshebeletso tsa Setjhaba le Taolo
2. Sebopeho sa Lefapha la Tshebeletso tsa Setjhaba le Taolo
3. Dintlha tsa ho buisana le Mohlanka wa Ditsebiso
4. Tataiso ho hlaha Khomisheneng ya Ditokelo tsa Botho Aforikaborwa hore na Molao ona o ka sebediswa jwang
5. Direkoto
- 5.1 Tlhaloso ka dintlha ho ya ka makala le direkoto tse tshwerweng ke Lefapha la Tshebeletso tsa Setjhaba hodima ntlha e nngwe le e nngwe
- 5.2 Direkoto tse fumanehang hanghang
- 5.3 Dipehelo tsa kopo
6. Ditshebeletso tse fumanwang ke setjhaba
7. Ditlhophiso tse dumellang ho hlahisa maikutlo le ho phehisa ha ho ralwa leano hammoho le ho etsa mesebetsi
8. Dipheko tse fumanehang mabapi le mesebetsi e entsweng kapa e sa etswang

1. MESEBETSI YA LEFAPHA LA TSHEBELETSO YA SETJHABA LE TAOLO

Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le eletsa Letona la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo ka dintlha tsa leano tse amanang le tshebeletso ya setjhaba ho latela matla a molao wa motheo le melao e meng. Ho tlatseletsa moo, Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le tshehetsa Letona ho sebedisa matla a lona a ho hlokomela hore Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji hammoho le Setsha sa Boiqapelo Tshebeletsong ya Setjhaba di sebetsa ka ho phethahala ebile ka potlako ka moo ho tshwanetseng.

Matla a mang a Molao wa motheo le melao e meng: Kgaolo ya 10 ya Molao wa motheo ya Riphaboliki ya Aforikaborwa, 1996 (Molao No. 108 wa 1996), e hlophisa dintlha tsamaisong ya setjhaba, ho kenyeletswa dipehelo bakeng sa

- tshebeletso ya setjhaba e tlamehileng ho sebetsa ebile e hlophisitswe ho latela molao wa naha;
- molao wa naha o laole dipehelo le maemo a khiro tshebeletsong ya setjhaba; hape le
- mokgwa wa tshebetso o bontshang maemo a tshwanang le ditlwaello tse tshwanang tseo mebuso ya diporofense di tlamehileng ho nka boikarabelo ba tsona mabapi le basebeletsi ba tshebeletso ya setjhaba.

Molao wa naha le mokgwa wa tshebetso mabapi le maemo le ditlwaello tse lebeletsweng ho latela Molao wa motheo di thehilwe ho latela Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba, 1994 (o fetisitsweng tlasa Phatlalatso ya Kamohelo ya 103 ya 1994. Molao ona o hlophisa matla le mesebetsi ya Letona la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo. Ka bokgutshwane, Molao o fa Letona boikarabelo ka tshepo ya hore le tla sebedisa matla mme le etse mesebetsi ya ho -

- hlahisa leano dintlheng tsa mesebetsi, ditlhophiso tsa mokgatlo, mekgwa ya khiro, meputso le maemo a mang a tshebetso, tshebedisano mosebetsing, tsamaiso ya ditsebiso, ditsebiso ka thekenoloji, dipheleho le ntlafatso;
- ho theha mokgwa wa tshebetso mabapi le ditlwaello le maemo a fang leano matla;
- ho arolela mafapha mesebetsi;
- ho eletsa Moporesidente le boemedi bo phahameng hodima dintlha tse amanang le tshebeletso ya setjhaba hammoho le boemedi bo fumanang ditshehetso tsa ditjhelete polokelong ya puso; hape le
- ho hlahisa melawana.

Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji: Ho tlatseletsa dintlheng tsa tshebeletso ya setjhaba tse boletsweng ka hodimo, matla le mesebetsi ya Letona e fetela le Boemeding ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji. Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji e thehilwe ho latela Molao wa Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji wa 1998 (Molao No. 88 wa 1998). Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji bo fana ka tshehetso ya ditsebiso ka thekenoloji, ditsamaiso tsa thekenoloji le ditshebeletso tse amanang le yona tikolohong e sireletsehileng ya ho boloka ditsebiso sepheong sa ho thusa tshebeletso ya setjhaba le boemedi bo bong ba puso. Taolo ya Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji ke boikarabelo ba Boto ya Balaodi. Boto ya Balaodi e sebetsa ho latela metheo e amohetsweng ya puso hammoho le ditlhophiso tsa boikarabelo tsa Molao wa Tsamaiso ya Ditjhelete tsa Setjhaba, 1999 (Molao No 1 wa 1999). Molaodikakaretso wa Lefapha la Tshebeletso

ya Setjhaba ke moemedi wa lona Botong ya Boemedi ba Puso ba Ditsebiso ka Thekenoloji.

Setsha sa Boiqapelo Tshebeletsong ya Setjhaba: Setsha sa Boiqapelo Tshebeletsong ya Setjhaba se thehilwe jwaloka khamphani ya karolo ya 21 ho sebetsa jwaloka mothusi, mmebofatsi le mampodi wa mehopollo ya boiqapelo. Sena se hloka hore ho lokiswe tikoloho e thusang ho fehla le ho putsa mehopollo e metjha; ho bebofatsa tshebedisano mahareng a bohle ba fapaneng ba phehisang ka tjhebo ya ho theha dilekane tse tsitsitseng ebile tse bontshang kutlwano e molemo hape le ho ba mampodi dintlheng tsa bohlokwa le ditlhokong tsa boiqapelo tshebeletsong ya setjhaba. Boto ya Setsha e ikarabella Letoneng la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo.

2. SEBOPEHO SA LEFAPHA LA TSHEBELETSO YA SETJHABA

Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le bopetswe ho ntshetsapele matla le mesebetsi e boletsweng ka hodimo. Lefapheng ho na le dikarolo kapa makala a mahlano a bohlokwa: Tsamaiso ya Dithuso tsa batho le Ntshetsopele, Tsamaiso ya Ditefo, Mohlanka ya ka Sehloohong Ofising ya Puso ya Ditsebiso, Ntlafatso ya Ditshebeletso tseo ho fanwang ka tsona le Taolo.

Ntshetsopele le Tsamaiso ya Dithuso tsa Batho e na le makala a latelang: Boitekanelo le Bophelo bo botle ba Basebeletsi, Tsamaiso ya ho fapana re le batho, Tsamaiso Khirong le Tsamaiso ya Lekala la Mosebetsi, Leano la Dithuso tsa Batho le PSETA.

Tsamaiso ya Ditefo tsa Ditjhelete e na le dikarolo tse latelang: Taolo ya Ditsebiso tsa Ditjhelete le Hlahlobo ya Mosebetsi, Meputso le Melemo e Mehola, Ditherisano le Tshebedisano Mosebetsing hammoho le Tshebeletso e le Nngwe ya Setjhaba.

Ofisi ya Mohlanka ya ka Sehloohong wa Ditsebiso tsa Puso e na le dikarolo tse latelang: Puso ya eleketeroniki, Ditsebiso le Dipuisano ka Thekenoloji, Puso, Metheo ya Ditsebiso le Dipuisano ka Thekenoloji hammoho le Ntshetsopele ya Setjhaba le ho Fihlella ditshebeletso.

Ntlafatso ya ho fana ka Ditshebeletso e na le dikarolo tse latelang: Mosebetsi wa Ntshetsopele ya Setjhaba, ho tsoseletsa le ho matlafatsa Batho Pele, ho bebofatsa mokgwa wa ho fana ka ditshebeletso le metjha eo ditshebeletso di fanwang ka yona.

Puso e na le makala a latelang: Tekolo le Dihlahlobo tsa Kopanelo, Diphuphutso, Merero ya matjhaba le dinaheng tsa Aforika, ho lwantsha bobodu Lekaleng la Setjhaba hammoho le Metjha ya ho lekola botjha mesebetsi ya bomphato Aforika.

Ho na le makala a mabedi a lekolang mesebetsi ya basebeletsi Mafapheng a bitswang Ofisi ya Mohlanka ya ka Sehloohong wa Ditjhelete le Taolo ya Batho.

Ofisi ya Mohlanka ya ka Sehloohong wa Ditjhelete e na le diyuniti tse latelang: Tsamaiso ya Phepelo ya Dithoto le Tshireletso le Ditsebiso ka Thekenoloji le Taolo ya Tsebo.

Taolo ya Batho e na le diyuniti tse latelang: Taolo ya Batho le Ntshetsopele le Tshebedisano Mosebetsing hammoho le Diphetoho.

Ho tlatseletsa makaleng a mahlano a ka sehloohong, ho na le Tshehetso Letoneng le tshehetso Ofising ya Molaodikakaretso. Lekala la Tshehetso Letoneng le thusa Letona mme Tshehetso Ofising ya Molaodikakaretso le tshehetsa Molaodikakaretso. Taolo ya Lenaneo, Ditshebeletso tsa Molao le lekala la Molekodikakaretso wa ka hare le lona le raporota ho Molaodikakaretso.

Ela hloko hore moo ho hlahang dikgohlano dife kapa dife mahareng a seratswana sena le seratswana sa Senyesemane, ho tla sebetsa seratswana sa Senyesemane.

3. DINTLHA TSA HO BUISANA LE MOHLANKA WA DITSEBISO

Molaodikakaretso wa Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba ke yena Mohlanka wa lona wa Ditsebisano ho latela Molao wa Ntshetsopele ho fihlella Ditsebisano. Motlatsi wa Mohlanka wa Ditsebisano wa Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le Molaodi ya ka Sehloohong: Ditshebeletso tsa Molao.

Aterese ya Poso: Lebokose la Poraeefete X916
PRETORIA
0001

Aterese ya Seterata: Batho Pele House
116 Proes Street (C/o Proes and Bosman Streets)
PRETORIA

Mohala: 012-336-1218/1010
Fekese: 012-336-1807

Aterese ya E-meile: empie@dpsa.gov.za kapa daniem@dpsa.gov.za

4. TATAISO HO HLAHA KHOMISHENENG YA DITOKELO TSA BOTHO HORE NA MOLAO ONA O KA SEBEDISWA JWANG

Tataiso ya hore na o ka sebedisa Molao ona wa Ntshetsopele ya ho fihlella Ditsebisano, 2000 jwang, e tla fumanaha Khomisheneng ya Ditokelo tsa Botho Aforikaborwa e se kgale ho isa kgwedding ya Phato 2003. Dipotso di ka lebiswa:

Khomisheneng ya Ditokelo tsa botho Aforikaborwa:
Yuniti ya PAIA
Lefapha la Diphuphutso le Ditokomane

Aterese ya Poso: Lebokose la Poraefete X2700
Houghton
2041

Mohala: 011-484 8300
Fekese: 011 484 1360
Webosaete: www.sahrc.org.za
E-meile: PAIA@sahrc.org.za

5. DIREKOTO

5.1 Tlhaloso ka dintlha ho ya ka makala le direkoto tse tshwerweng ke Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba hodima ntlha e nngwe le e nngwe

Ha maikemisetso e le ho bebofatsa mosebetsi wa kopo ya ho fumana rekoto ho latela Molao, dintlha tseo ebang di tshwerwe ke Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le makala a direkoto tse tshwerweng hodima ntlha e nngwe le e nngwe di hlophisitswe ka seratswana sa Senyesemane sa “Bukana ya Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo” (Seratswana sa 5.1, sa sehlooho sa – “Tlhaloso ka dintlha ho ya ka makala le direkoto tse tshwerweng ke Lefapha la Tshebeletso tsa Setjhaba le makala a direkoto tse tshwerweng ntlheng e nngwe le e nngwe”). Bukana ena e fumaneha webosaeteng ya Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba ho: <http://www.dpsa.gov.za/acts&policies.asp>

5.2 DIREKOTO TSE FUMANEHANG HANGHANG

Ha ho eso phatlalatswe tsebiso ha jwale mabapi le makala a direkoto tsa Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba tse ka fumanwang ntle le hore motho a etse kopo ya ho di fihlella ho latela dipehelo tse Molaong wa Ntshetsopele ho Fihlella Ditsebiso. Le ha ho le jwalo, direkoto tse webosaeteng ya Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba, www.dpsa.gov.za, di a fumaneha bakeng sa ho lekolwa kapa di laollwe ntle le hore motho a kope ho latela Molao ona o boletsweng.

5.3 DIPEHELO TSA KOPO

- (a) *Ho dumella kapa ho hanela kopo:* Motho ya etsang kopo o tlamehile ho dumellwa ho fihlella rekoto ya boemedi ba setjhaba haebe motho ya etsang kopo a ikamahanya le tse latelang:
- Motho ya etsang kopo a ikamahanye le dipehelo tsohle tsa tsamaiso tse Molaong tse mabapi le kopo ya ho fihlella rekoto eo; hape
  - Ha ho sa hanelwe ho fihlella rekoto eo tlasa mabaka afe kapa afe a boletsweng Molaong.

(b) *Ke kopa jwang ho fihlella rekoto:*

- Motho ya etsang kopo o tlamehile ho sebedisa foromo ena (Form A) e hatisitsweng Koranteng ya Puso (Tsebiso ya Puso R187 ya 15 Hlakola 2002).
- Motho ya etsang kopo o tlamehile ho boela a hlakise haebe o batla khopi ya rekoto kapa o batla ho itlisa mme a shebe rekoto eo ofising ya boemedi ba setjhaba. Tsela e nngwe hape e ka sebediswang, haebe rekoto eo ha se tokomane ya pampiri, e ka shejwa ka mokgwa o mong o hlakisitsweng foromong ya kopo, ha ho kgoneha.
- Haebe motho a kopa ho fihlella rekoto ka mokgwa o itseng (mohlala: khopi ya pampiri, khopi ya eleketeroniki, jj) motho ya etsang kopo o lokela ho dumellwa ho fihlella rekoto ka mokgwa oo. Sena se tla dumellwa ntle le ha ketso eo e sitisa tsamaiso ya boemedi ba setjhaba bo amehang kapa e tla senya direkoto kapa e sa ikamahanye le melao ya dikhopi tseo e seng tsa puso. Haebe ho na le mabaka a utlwahalang ao ho ke keng ha dumellwa ho fanwa ka direkoto ka mokgwa oo di batlwang ka ona empa ho kgoneha ka mokgwa o mong, ka tsela e jwalo, tefo e tla kopanngwa ho latela tsela eo motho ya entseng kopo a kopileng ka teng pele.
- Haebe, ka tlatsetso, hodima karabo e ngotsweng mabapi le kopo eo ba e entseng ya ho fihlella rekoto, motho ya entseng kopo o batla ho tsebiswa ka qeto ka tsela e nngwe, mohlala, ka mohala, sena se tlamehile ho hlakiswa.
- Haebe motho ya etsang kopo o kopa ditsebiso boemong ba motho e mong, ho tlamehile ho hlakiswe boemo boo kopo e etswang tlasa bona.
- Haebe motho ya etsang kopo ha a kgone ho bala kapa ho ngola kapa o qhwadile, kopo e ka etswa ka molomo. Mohlanka wa ditsebiso o tlamehile ho tlatsa foromo boemong ba motho ya jwalo mme a mo fe khopi ya foromo e tlatsitsweng.

(c) *Ditefo bakeng sa kopo le tsebiso ya qeto e entsweng hodima ho fihlella direkoto*

- Motho ya etsang kopo ya ho fihlella rekoto e tshwereng ditsebiso tse mabapi le yena motho eo ya etsang kopo ha a lokela ho lefa tjelele e batlwang. Motho e mong le e mong ya etsang kopo o tlamehile ho lefa R35.
- Mohlanka wa ditsebiso o tlamehile ho tsebisa motho ya etsang kopo (ntle le motho ya etsang kopo mabapi le yena) ka ho ntsha tsebiso moo a kopang motho eo ho lefa tjelele e batlwang (haebe e hlokeha) le tjelele ya peheletso (haebe e hlokeha) pele ho ka sebetsanwa le kopo.
- Motho ya etsang kopo a ka ipelaetsa ka ho etsa kopo ya ka hare, moo ho tshwanetseng kapa a etse kopo lekgotleng e mabapi le thendara kapa tefo ya tjelele eo.
- Kamora hore mohlanka wa ditsebiso a etse qeto hodima kopo ya motho ya entseng kopo o tlamehile ho tsebiswa ka qeto eo ka mokgwa oo motho ya entseng kopo a batlileng ho tsebiswa ka ona.
- Haebe kopo e dumeletswe, ho tlamehile ho lefuwe tjelele e nngwe hape bakeng sa ho fuputsa le ditlhophiso bakeng sa nako efe kapa efe e sebedisitsweng ho feta dihora tse boletsweng ho fuputsa le ho hlophisa rekoto bakeng sa phatlalatso.
- Ho tla tshwara tumello ya ho fihlella rekoto ho fihlela ditefo tsohle tse tshwanetseng di lefuwa

6. DITSHEBELETSO TSE FUMANWANG KE SETJHABA

Mesebetsi ya Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo, jwaloka ha ho hlakisitswe seratswaneng sa 1, e radilwe ka mokgwa oo bareki ba lona e leng mafapha a mang a puso mme ha e fane ka ditshebeletso dife kapa dife tse fumanwang ke setjhaba. Le ha ho le jwalo, ditsebiso tse ding ka dintlha tse mabapi le tshebeletso ya setjhaba (mohlala, bohlo ba tshebeletso ya setjhaba le palo ya basebeletsi lefapheng ka leng) di ka fumanwa Yuniting ya Ditsebiso ya Tshebeletso ya Setjhaba hona Lefapheng la Tshebeletso ya Setjhaba le Tsamaiso ka e-meile: M&E@dpsa.gov.za.

7. DITLHOPHISO TSE DUMELLANG HO HLAHISA MAIKUTLO LE HO PHEHISA HA HO BOPUWA LEANO LE HO SEBETSA

Leano le molao: Ha Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le Tsamaiso le sisinya leano le letjha kapa molao; le kena letsholong la ho buisana le bohle ba kenyang letsoho mme le ba meme ho ntsha maikutlo hodima dipampiri tse phatlaladitsweng le/kapa diwekeshopong/dibokeng. Tsamaiso ya ho phehisa e tla fapana ho latela mofuta wa porojeke mme hangata e a tsebiswa pele porojeke e qala kapa kamorao ho moo.

Ketsahalo ya tsamaiso: Maemong ao diketsahalo tsa tsamaiso di sitisang-

- ditokelo tsa kapa ditebello tsa motho ofe kapa ofe; kapa
- ditokelo tsa setjhaba,

ka tsela e mpe mabapi le ditsamaiso tse hlakisitsweng ho latela Molao wa Ntshetsopele Taolong ya Toka, 2000 (Molao No. 3 wa 2000) ho tlamehile ho latelwe dipehelo tsa Molao (karolo 4 le 5 ka ho toba).

Maemo a tshebetso a basebeletsi ba setjhaba: Maemo a tshebetso hammoho le dintlha tse ding tsa dikgahleho tsa basebeletsi ba setjhaba, ho rerisanwa ka tsona makgotleng a ditherisano a bopuweng ho latela Molao wa Dikamano Mosebetsing, 1995 (Molao No 66 wa 1995). Mekgatlo e emelang palo e boletsweng ya basebeletsi ba setjhaba e ka nna ya phehisa lekgotleng le jwalo la ditherisano. Lekgotla la Dikgokahanyo le Ditherisano Tshebeletsong ya Setjhaba ke boemedi boo ho rerisanwang ka maemo a tshebetso a amang basebeletsi bohle ba setjhaba ka kopanelo le ka ho tshwana. Ho na le Makgotla a latelang a Makala a Ditherisano:

- Lekgotla la Kakaretso Ditherisanong tsa Tshebeletso ya Setjhaba
- Lekgotla la Ditherisano Lekaleng la Thuto le Dikamano Mosebetsing
- Lekgotla la Ditherisano Lekaleng la Bophelo bo Botle ba Setjhaba le Thekolohelo
- Lekgotla la Ditherisano Lekaleng la Polokeho le Tshireletso

8. DIPHEKO TSE TENG MABAPI LE MESEBETSI E ENTSWENG KAPA E SA ETSWANG

Ho na le dipheho tse latelang tseo batho ba ka di sebedisang ho tlalehe kapa ba phekole diketso tse sa tshwanelang, tse sa lateleng molao, tse fosahetseng kapa diketso tsa botswa tsa Lefapha la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo kapa tsa basebeletsi bafe kapa bafe ba lona:

- (a) *Dipheho tse ka latelwang ho tlaleha kapa ho pheko:*
- (i) Dipheko mabapi le diketso kapa ho hloleha ho sebetsa ho latela Molao wa Ntshetsopele ho Fihlella Ditsebis: Boipiletso ba boemedi ba ka hare mabapi le Molao ona bo matsohong a Letona la Tshebeletso ya Setjhaba le Taolo (dikarolo tsa 74 – 77). Kamora ho sebedisa dipheko tsohle tsa ka hare, ho ka romelwa kopo lekgotleng la dinyewe (dikarolo tsa 78 – 82).
  - (ii) Mosebeletsi wa tshebeletso ya setjhaba a ka kenya kopo ya boipiletso kapa tletlebo ya hae hore e fuputswe ke Khomishene ya Tshebeletso ya Setjhaba e amang ketsahalo ya semmuso kapa ya botswa/e sa tsamaisaneng le molao (karolo 35 ya Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba, 1994).
  - (iii) Motho a ka sebedisa dipheko tsa mesebetsi mabapi le diketsahalo tsa molao kapa diketso tse sa tsamaisaneng le molao mme e be tse mabapi le mesebetsi, tse bitwang ditseko tsa ditokelo (Molao wa Tshebeletso ya Setjhaba, 1994 le Molao wa Dikamano Mosebetsing, 1995);
  - (iv) Motho a ka hlahisa tletlebo efe kapa efe mohlalobing wa mesebetsi e amanang le tlolo ya Molao wa Motheo wa Maemo a Mosebetsi, 1997 (Molao No. 75 wa 1997 – karolo 78(1)(a) kapa Molao wa Tekano Mosebetsing, 1998 (Molao No. 55 wa 1998 – karolo 34(e)).
  - (v) Motho a ka tlisa tletlebo Mosireletsing wa Setjhaba e mabapi le ketso e belaelwang e se molaong kapa ketso ya botswa (Molao wa motheo le Molao wa Mosireletsi wa Setjhaba, 1994 (Molao No. 23 wa 1994)).
  - (vi) Motho a ka hlahisa tletlebo Khomisheneng ya Ditokelo tsa Batho Aforikaborwa mabapi le ketso e belaelwang e se molaong kapa ya botswa eo ho belaelwang hore e hlekefetsa kapa ke matshosetsi a tokelo efe kapa efe ya bohlokwa (Molao wa Khomishene ya Ditokelo tsa Botho, 1994 (Molao No. 54 wa 1994)).
  - (vii) Ha motho a tla sireletswa boiphethetsong ka lebaka la hore o phahlollotse makunutu mabapi le boitshwaro bo seng molaong kapa bo sa tshwanelang bo entsweng ke ramosebetsi kapa mosebedisani le yena, motho eo ya amehang a ka latela dipheho tsa ho phahlolla makunutu tse Molaong wa ho Phahla Makunutu, 2000 (Molao No. 26 wa 2000).
  - (viii) Tshebediso ya dipheko tse ding tsa molao tse jwaloka mokgatlo wa taolo ya toka le ho lekola botjha diketsahalo tsa tsamaiso ho latela Molao wa Ntshetsopele Tsamaisong ya Toka (Molao No. 3 wa 2000).

- (b) *Dipheko tse ding tse tshehetsang:*
- (i) Motho a ka kopa mabaka a ketsahalo ya tsamaiso ho latela Molao wa Ntshetsopele Tsamaisong ya Toka, 2000 (karolo ya 5).
  - (ii) Motho a ka kopa ho fihlella direkoto tsa lefapha la puso kapa tsa boemedi bo bong ba setjhaba ho latela Molao wa Ntshetsopele Tsamaisong ya Toka, 2000 (karolo ya 11).
- (c) *Mosebetsi wa ho tlaleha:*
- (i) Mosebeletsi wa Tshebeletso ya setjhaba, nakong eo a ntseng a etsa mosebetsi wa hae, o nka boikarabelo ba ho tlaleha bolaoding bo ka sehlohoong, ho latela Khouu ya Boitshwaro mabapi le basebeletsi ba tshebeletso ya setjhaba, bothetsi, bobodu, ho hira ba leloko le metswalle, tsamaiso e sa lokang hammoho le ketso efe kapa efe eo e leng tlolo ya molao kapa e bontshang kotsi ditabatabelong tsa setjhaba. Mosebeletsi wa setjhaba ya sa ikamahanyeng le sena, le yena o molato wa boitshwaro bo bobe. (Molawana wa B.3 le C.4.10 wa Kgaolo ya 2 ya Melawana ya Tshebeletso ya Setjhaba, 2001).
  - (ii) Boikarabelo ba ramosebetsi le mosebeletsi ofe kapa ofe ba ho phahlolla botlokotsebe hammoho le boitshwaro bofe kapa bofe bo sa lokang mosebetsing le bona bo thusa Molao wa ho Phahlolla Makunutu, 2000 (Selelekela).